



Vlado Kufrin — jedini preostali opančar u Jastrebarskom

set pari. U Jastrebarskom — prema kazivanju bivšeg opančara Martina Tomeca — bilo je između dva rata sedam opančara sa sedam radnji: Aleks Kazić, Krištof Medur, Stjepan Bohaček, Pavle Kurfin, Franjo Bradica i Šebašić. Radnje su bile locirane uz glavnu ulicu jastrebarskog trgovišta. Poznato je i pamti se da su opančari prestali raditi poslije drugog svjetskog rata jer nije bilo kože, a u brojniju obučarsku zadrugu nisu htjeli ući. Tako je obučarska i kožarska poslijeratna zadruga istisnula opančarsku proizvodnju.

Osim jastrebarskih opančara, u Pokuplju i Prigorju radili su i drugi opančari: u Petrovini Josip Borošić (Petrovina 70) čiju je opančarsku radnju Muzej otkupio 1983. godine; u pokupskoj Dolnjoj Kupčini radio je neko vrijeme Pavao Kufrin, a od 1967. godine Ivan Grbiniček čija je radnja u stalnoj muzejskoj postavi, u jednoj drvenoj katnoj kući etnoparka u Dolnjoj Kupčini. I druga sela su imala svoje opančare.

Opanak, specifična vrsta obuće, jednostavnog ali funkcionalnog oblika, karakterističan je odjevni predmet i u nošnji seoskog stanovništva jastrebarskog kraja. Po kroju i načinu obradbe razlikuju se razne vrste opanaka, s brojnim podvrstama. Svi uobičajeni tipovi panonskog opanka kapičara prodavali su se nekad ponedjeljkom na sajmištu u Jastrebarskom ili u radnjama majstora. Obrtnici opančari proizvodili su dakako po želji svojih kupaca i nove oblike sve

dok tovrnička obuća nije gotovo posve istisnula opanke radane rukom. Stanovnici jastrebarske općine uveli su i modernije vrste opanaka kao opanke petaše (s petama), saraše (sa sarima) i dr.

Rukotvorska vještina opančarenja zahtijeva doista veliku spretnost i vještinu, dok oblikovanje pojedinih ukrasnih detalja ovisi o ukusu i mašti opančara.

Na samom otvorenju izložbe, opančarsku vještinu demonstrirat će majstor Vlado Kufrin te će posjetiocima prikazati predajno umijeće opančarenja koje je preuzeo od oca, vrsnog opančara.

Proces izrade opanaka kapičara obuhvaća više radnji koje će biti prezentirane pomoću videa i crno-bijelih fotografija. Postupak čini: krojenje dijelova opanaka pomoću drvenih predložaka kalamira; močenje iskrojenih dijelova; šivanje potplata uz kapicu pomoću šivača, tankih trakova od kože, nabijanje opanaka na kalup; oplitanje trakova vrnčanjem kojim se izrađuje zapetak; obametanje — uvlačenje dugih remena od zapetka prema kapici; izrada resica i glađenje kojim se postiže sjaj opanka.

Opančarski alat stoji na opančarskom stoliću panklinu koji ima ladicu. Alat čine kalamiri, predložci za krojenje dijelova opanaka — potplata, kapice i jezika; kalupi od broja 10 do 50, noževi, šila — oštra i tupa, kliješta, čekić, panj, šubak i dr.

Poluopanak iz draganičkih i krašičkih sela
Snimio: Mladen Tomljenović



Sirovina za izradu opanaka je štavljena kravlja i teleća koža koju su nekoć sami opančari preradivali i bojali, a uoči rata kupovali su je u Samoboru.

Tipični oblici opanaka kapičara bit će prezentirani u funkciji kao dio krašičke (prigrorske) nošnje, i to: ženske, muške i dječje muške na tri lutke.

Usporedo s tradicijskim postupkom izrade opanaka prikazat će se tehnološki postupak izrade kožne obuće suvremenog tipa koji se provodi u pogonu »Šimecki« u Pribiću. RO »Šimecki« kao sponzor »Univerzijade '87« ujedno je i pokrovitelj ove izložbe. Na samom otvorenju moći će se kupiti neki modeli modne obuće »Šimecki«, a narudžbe za opanke uzimat će opančar Vlado Kufrin. Prigodom otvorenja izložbe, Muzej će izdati ilustrirani katalog izložbe na tridesetak stranica s ilustracijama cjelokupnog tradicijskog postupka obrade kože i izrade opanaka.

ABSTRACT

In expectation of the exhibition on Traditional »Opanci« — Shoe

Manufacture in Jastrebarsko and its surroundings

D. Cvetan

The paper is a review of the thematic exhibition of traditional manufacture of the »opanci« shoes in the area of Jastrebarsko. The exhibition is to be staged by the Local Museum in the Erdödy Manor in Jastrebarsko. It is another event in a series of exhibitions covered by a long-term plan. In preparation are exhibitions on extinct crafts, such as handicrafts, basket weaving, ornamental biscuit baking etc.

Izložba Štajerska — most i bedem

Marija Šercer

Zagreb

Primljeno: 18. 11. 1986.

Izložba Štajerska — most i bedem (Die Steiermark — Brücke und Bollwerk) bila je otvorena od 3. svibnja do 26. listopada 1986. god. u dvorcu Herberstein kraj Stubenberga. Organizatori izložbe su Odjel za kulturu i umjetnost štajerske zemaljske vlade, Štajerski zemaljski arhiv i Oružana zemaljskog

muzeja Joanneum. Opće organizacione poslove vodio je dr. Hans Dattinger, predstojnik Odjela za kulturu i umjetnost, a znanstvene dr. Gerhard Pferschy, direktor Štajerskog zemaljskog arhiva, i prof. dr. Peter Krenn, voditelj Oružane zemaljskog muzeja Joanneum. Pridružili su im se i znanstveni asistenti, kustosi I. klase, dr. Peter Cordes i Alois Ruhri. Znanstveni suradnici (pedesetak) uglavnom su iz Graza, no ima ih iz Beča, Münchena, Budimpešte, Varaždina (prof. Mira Ilijanić), Maribora (dr. Jože Mlinarič) i iz Zagreba (dr. Ivan Kampuš). Više je od devedeset posudilaca izložaka među kojima su i posudioci iz Jugoslavije — Gradski muzej Varaždin, Arhiv Hrvatske, Muzej grada Zagreba, Povijesni muzej Hrvatske, Pokrajinski muzej Ptuj i Posavski muzej u Brežicama.

Izložba je postavljena u dvorcu Herberstein koji je, sredinom XII. stoljeća sagrađen kao ranoromantička utvrda u usjeku među brežuljcima, na litici koju oplakuje rijeka Feistritz (Bistrica). Obnovljen je i pregrađen u XVII. stoljeću u stilu baroka. Dvorište — otvoreno u dva kata arkadama — dočekalo nas je okićeno ljubičastim pelargonijama na jesenskom suncu. U dvorištu mnoštvo grupa — odraslih i djece — koji su čekali da s vodičem krenu na razgledanje. Izložba je postavljena na I. katu i polukatu dijela dvorca. Popraćena je uobičajenim reklamnim prospektom, kojemu je na prvoj strani motiv s plakata — prikaz konjanika u zlatnom oklopu sa stiježom u ruci na kojem se osobito ističe štajerska pantera. Plakat gotovo na svakom kilometru autoputa podsjeća na ovaj veliki kulturni događaj Pokrajine Štajerske. Opsežni katalog izložbe dragocjeni je izvor podataka — kako u uvodnim tekstovima za pojedine tematske cjeline, tako i u komentarima pojedinih kataloških jedinica.

Izložba je, barem po koncepciji kataloga, trebala prikazati povijesni razvoj Pokrajine Štajerske od prethistorije do danas. Tematske cjeline rasporedene su u 22 prostorije koje su dobrobrano — čak 10 prostorija — posvećene razdoblju koje obuhvaća XVI. i XVII. stoljeće. Naime, u to je vrijeme organiziran i izgrađen obrambeni sustav protiv Turaka u koji je uključen i dio hrvatskog teritorija. Izdržavanje toga »bedema« snosili su, uz Pokrajinu Štajersku, još i Koruška

i Kranjska. Novije povijesno razdoblje prikazano je manjim brojem tema, to su vojničke reforme XVIII. stoljeća, osnutak štajerske domobranske vojske (Steierische Landwehr) i oživljavanje ideje o miliciji u austrijskoj saveznoj vojsci Druge Republike. Koncepcija izložbe, označena u naslovu riječju **most**, izražena je prikazom pojedinih kulturnih ili povijesnih zbivanja, koji su bili spona između Štajerske i njenih susjeda. Takove su primjerice, teme: Umjetnički reciprocitet u srednjem vijeku između Ugarske i Štajerske; Štajerski upliv na baroknu umjetnost ugarskih zemalja; Štajerska kao most između Slovenije, Hrvatske i Luterove reformacije; Škola župne crkve u Rušama kraj Maribora; prikaz djelatnosti povjesničara i istraživača Osmanskog Carstva Josipa Hammera Purgstalla te rezultati istraživanja južne Evrope u Grazu. Prikaz najnovije povijesti sveo se na naznaku nekih problema i zbivanja u I. svjetskom ratu, na pitanje južnih granica i problem Gradišćanskih Hrvata, na događaje oko Hitlerova »Anschlusa«, na ulogu Štajerske kao tranzitnog područja te na udjel Štajeraca u II. svjetskom ratu. Poslijeratno razdoblje označeno je gospodarskim razvojem i vezama sa susjednim zemljama (Mađarskom, Italijom i Jugoslavijom) kroz historiografska istraživanja i udruženje »Alpe-Jadran«. Zamjerke nesrazmjernom tretmanu pojedinih tema ne bi bile toliko presudne da je likovni prikaz pridonio njihovom objedinjavanju u razumljivu cjelinu, što se ne bi moglo reći za ovu izložbu.

U uvodnom tekstu kataloga Lászlo Varvasovszky, autor idejnog projekta, provedbe i oblikovanja izložbe, najavljuje novi likovni pristup, ističući da se vidovi štajerske povijesti ne prikazuju u hladnom, distanciranom, neutralnom obliku, već se **povijest ekspandira u prostore, otjelovljuje i čini shvatljivom. To se postiže oblikovanjem samog prostora u kojem se rani izložci doslovce ljušte iz povijesnog mraka.** Ulaskom u šator, pružio bi se pogled na improvizirani krajolik koji bi poslužio kao **poetska usporedba** za temu **Nastajanje pokrajine.** K tome, autor ističe da će izložba imati i dramsku strukturu. **Bio bi to prijemljivi teatar s vijestima o ljudima, prisjećanjima na događaje i s predmetima punim povijesnog značenja.**

Obećanja autora Lászla Varvasovszkog nisu se ispunila. Vjerojatno ga je neadekvatan prostor dvorca prisilio na stanovita odstupanja. Obećani šator pretvorio se u kazališnu draperiju a od improviziranog pejzaža preostalo je jedno suho stablo s dvije punjene ptice. Hodajući iz prostorije u prostoriju, posjetilac je bio neprestano izložen novim iznenađenjima. No, najavljena dramatika doživljava pretvorila se umjesto suza u smijeh. Umjetni skakavci blještavih krila ovješeni o strop nisu mogli predočiti katastrofu niti jedne njihove najezde. Ispačena lica, postavljena kao vrsta girlande na zid, s naturalističkim detaljima cjevčica ispod kojih je naslikan mlaz crvene boje, nije izazivao asocijacije na patnje onih koji su pali kao žrtve turskih provala, već revolt protiv neukusa ove zamisli. Varvasovszky odbacuje sve muzeološke principe izlaganja. Originalne izložke udaljuje od oka promatrača ili ih raspoređuje tako da postaju nepregledni. Najvažniji dokument nerane štajerske povijesti, Georgerberška isprava iz 1186. god., postavljena je na pozlaćena nosila i na pod posut tresetom, dok je nadgrobna ploča vojvode Otakara IV, koji je u izravnoj vezi s njom, izložena na susjedom zidu kao fotografija (12 x 18 cm). Drvena škripanja iz XVII. stoljeća, koja se izlaže kao tradicijski oblik, koristi se kao vitrina te je u njoj i na poklopcu joj izloženo 17 dokumenata koji — prema katalogu — prikazuju razvoj građanstva u srednjem vijeku. »Štosevi« kojima se Varvasovszky služi primjer su potpunog nesporazuma. To dokazuju i poprsja kričavih boja vladara Matijaša Korvina i Friedricha III, kao i strip naslikan u gornjem dijelu zida kojim se djetinjasto tumači odnos kralja Ladislava Postmusa i feudalca Andrije Baumkirchera. Najveći su promašaj lutke, siluete i mali kazališni prizori izvedeni amaterski. Te male kazališne predstave s kurucima i kućama u plamenu, koji pokreće ventilator, upozoruje u prozorske niše poput oltaćarića posutih papirnatim ružama ili ukrašene dekorativnim vrpčama. Autor se poigrava izloščima i izjednačuje ih s pomoćnim rekvizitima. Stare putne kovčege koristi umjesto postamenata a stolice služe umjesto stalaka za naslanjanje slika i grafika. Izložba je pretrpana, zamorna i groteskna. Način izlaganja prema principu ispunjava-

nja ploha od stropa do poda odgovara ukusu XIX. stoljeća, o likovna obrada nosi obilježja provincijalizma. Jedina novost ove izložbe je neobičan pristup povijesnim temama koji ih, nažalost, ne »otjevljuje« već obezvređuje.

Ovaj veliki izložbeni projekt ukazuje da je za ovakve izložbe važan odgovarajući likovni suradnik. Postav izložbe, oblikovanje prostora i kazališni pristup posve je uništio njenu koncepciju. Uvjereni sam da nijedan posjetilac bez vodiča nije ponio kompletnu informaciju o povijesti Pokrajine Štajerske.

ABSTRACT

The Exhibition Styria – a Bridge and Butress

M. Šercer

In the Manor of Herberstein at Stubenberg an exhibition was held in 1986, on the theme Styria – a Bridge and Butress. The aim of the exhibition was to produce a picture of the historical development of Styria.

The well conceived plan of Laszlo Varvasovszky had to be changed, probably because of inadequate display facilities. The concept, and the exhibition's success, accordingly were completely ruined by the inadequately formed environment, the display and theatrical approach.

Arheološko nasleđe Beograda

Slavica Arsenijević

Beograd

Primljeno: 30. 4. 1986.

Od 25. X. 1985. od 23. II. 1986. u prostorijama Konaka kneginje Ljubice predstavljena je javnosti izložba **Arheološko nasleđe Beograda**, kojom je Muzej grada Beograda obeležio 40 godina posleratnog rada i 40 godina kako ovaj Muzej nosi svoje današnje ime.

Muzej grada Beograda u svojim trezorima čuva više od 100.000 predmeta iz svih perioda istorije Beograda. Ali zbog nedostataka sopstvenog izložbenog prostora u situaciji je da nam danas prezentuje samo jedan mali deo tog bogatog arheološkog nasleđa. Zato su stručnjaci Arheološkog odeljenja ovog muzeja bili prinuđeni da u veoma kratkom roku presele

deo arheološkog blaga iz vlastitih depoa u Salu pod svodovima, pa se stoga javlja i jedna nova dimenzija organizacionih i prostornih problema funkcionisanja ove izložbe, koja zahteva određenu studioznost.

Arheološko nasleđe Beograda je tip izložbe koji zahteva jedan duži prethodni naučni rad, pa u vezi s tim i podrazumeva sistematičnu i dovoljno jasnu prezentaciju toga rada. Ovakva ozbiljnost istraživanja nameće studijski cilj arheološke postavke, koja bi morala da istupi sa svom raspoloživom dokumentacijom o eksponatima i sa naglašenim rezultatom istraživanja, što se, međutim, u realizaciji ove izložbe ne može sagledati u potpunosti. Izložba je pokušaj da se na osnovu materijala iz Arheološkog odeljenja Muzeja grada Beograda prikaže kulturna, ekonomska i politička istorija beogradskog područja u vremenu od praistorije i antičke do srednjeg veka.

Predstavljeni arheološki nalazi keramike, plastike, metala, novca, nakita, stakla, oružja, poljoprivrednog alata i drugih vrsta oruđa za rad ukazuju na posedovanje raznovrsnog i bogatog materijala, ali i na njegovu oskudnu zastupljenost na izložbi. Ovakav recipročan odnos uslovljen je verovatno malim izložbenim prostorom, koji je svojom fizičkom strukturom uticao da se izlaganje ograniči na mali broj najreprezentativnijih eksponata. To znači da su se autori ove postavke rukovodili takvim kriterijumom na osnovu kojeg su izdvajali samo karakteristične primerke jedne određene kulture, jednog određenog perioda ili jednog određenog nalazišta.

Kriterijumi na osnovu kojih je izvršeno razvrstavanje arheološkog materijala tiču se njegove hronološke i prostorne pripadnosti. Na vremensko određenje izloženih predmeta ukazuje redosled kazivanja ekspozicije, kojim se dosledno prati njihov hiljadugodišnji razvoj na užoj ili široj teritoriji Beograda. Sačuvano i za ovu priliku predstavljeno arheološko blago, snagom jednog svedočanstva i u skladu sa svojim opštim i specifičnim kvalitetima, na određene načine interpretira vreme svoga nastanka i zrači vlastitim neprolaznim prednostima. Raznorodna priroda i različita vremenska pripadnost eksponata uslovlila je podelu izložbe na tri veće celine koje odražavaju

svoje praistorijske, antičke i srednjovekovne osobenosti. Međutim, u sadržajnom planu prezentacije, kao i u načinu njene realizacije, očevide su razlike između ta tri segmenta postavke, koje su posledica drugačijeg pristupa njenih autora (Dragoljuba Bojovića, Svetlane Vranić, Milice Janković i Nikole Crnobrnje).

Svojim uspelim načinom prezentiranja izdvaja se deo izložbe koji daje prikaz Beograda u rimskom periodu, a koji je, čini se, jedini u dovoljnoj meri odgovorio na postavljenu temu i načinom interpretacije učinio da do posmatrača dopru informacije o rezultatima do kojih se došlo tokom istraživanja. Priložena arheološka građa odlikuje se jasnoćom svojih opštih i posebnih vrednosti i uz pomoć dopunskih priloga — kao što su kratki pisani istorijski pregledi, grafičke rekonstrukcije ambijenta, fotografije arheoloških istraživanja: Beogradska tvrđava sa konzerviranim delom severoistočnog bedema i kule, Studentski trg sa ostacima rimskih termi ispred Filozofskog fakulteta — dobro komunicira sa postavkom u celini, kao i sa samim posetiocima. U postupku izlaganja uočljiva je vešta sistematizacija već prethodno dobro klasifikovanog materijala, kao i istančana tehnika izlaganja njenog autora Dragoljuba Bojovića. Nastali u antičko doba, predstavljeni su: keramički proizvodi, stakleni rimski sudovi, nakit, oružje rimskih legionara, ikone podunavskih jahčača, kao i primerci reljefa Mitre i tračkog konjanika. Posebno su interesantni instrumenti korišćeni u medicinske svrhe, kao i razne vrste oruđa za rad. Neki od nalaža ističu se svojom neobičnošću, na primjer, jedan bodež sa drškom od slonovače na kojoj je ugraviran lik egipatskog faraona, ili jedna dečja igračka napravljena u obliku konjčeta od pečene zemlje. Najprivlačniji su primeri rimske plastike: Herkul sa Telefom, boginja Fortuna, lepa glava jedne nepoznate devojke, poprsja palmirskih sveštenika i veličanstvena bronzana glava rimskog cara Makrina. Ova realistički urađena glava predstavlja veoma značajan primerak rimskog karakternog portreta, koji se stilski oslanja na severijansku i postseverijansku epohu. Ne sme se zaboraviti ni dosetka autora da nam posredno (odlivak jednog dela reljefa sa Trajanovog stuba u Rimu) ispriča nešto o IV